GORA KAO TURISTIČKA DESTINACIJA

Šerif Aga, MSc

Univerzitet u Novom Pazaru

Novi Pazar, Srbija

serif-aga@hotmail.com

Apstrakt

Svojom izrazitom alpskom prirodom i visokoplaninskim ambijentom, Gora i njena neposredna okolina po svom geografskom položaju i turističkoj ponudi podsjeća na poznatije evropske turističke centre. U radu su predstavljeni koraci koje treba implementirati u realnosti kako bi turizam u ovom kraju, pored stočarstva, bio glavna grana egzistencije domicilnog stanovništva. Posebna pažnja u radu je posvećena kulturnoj baštini regije Gora, strategiji, viziji, pravicima i SWOT-analizi razvoja turizma regije Gora.

Ključne riječi: Gora, geografski položaj, prirodni potencijal, turistička ponuda, kulturna baština, SWOT-analiza

GORA AS A TOURIST DESTINATION

Abstract

With its distinct alpine nature and high mountain environment, Gora and its immediate surroundings resemble famous European tourist centres by their geographical location and its tourism offer. This paper presents concrete steps to develop tourism in this area, which should be, in addition to livestock, be the main source of income. Particular attention is dedicated to the cultural heritage of the region of Gora, the strategy, the vision, direction and SWOT analysis of the development of tourism in the region of Gora.

Keywords: Gora, geographical position, natural resource, tourist industry, cultural heritage, SWOT-analysis

JEL codes: L83

UVOD

Gora je regija koja se nalazi na tromedi Kosova, Albanije i Makedonije, dok će poseban akcenat analize biti stavljen na kosovski dio Gore. Regija Gora se nalazi na jugu Kosova između dveju granica susjednih država, Albanije (sa jugo-zapadne strane) i BJR Makedonije (sa jugo-istočne strane), na sjeveru se graniči sa regijom Opolje [8, str. 103], a od Prizrena je odvojena niskim pobrđem Cvilena [7, str. 233]. Ima površinu od 309,6 km², sa 14.000 stanovnika (2011), sa varijabilnim demografskim podacima, odnosno gustinom naseljenosti od 45 stanovnika po km², broji 17 sela. Zauzima južnu stranu Šar-planine i nalazi se na nadmorskoj visini od 750 do 2600 m. Administrativni centar ove regije je varošica Dragaš, koji administrativno-politički spaja regiju Gore sa regijom Opolje, koji zajedno čine

opštinu Dragaš. Područje Gore se kao rijetko koji kraj na Kosovu odlikuje velikim bogatstvom biodiverziteta i raznovršnošću šumskih, livadskih, rječnih, pašnjačkih i drugih ekosistema. Kičmu saobraćaja u području predstavlja jedan jedini regionalni put Prizren-Dragaš-Restelica i Dragaš-Brod. Zbog saobraćajno-geografskog i turističko-geografskog položaja, zatvorenosti, područje zaostaje u odnosu na već postojeće turističke destinacije (Brezovica na Kosovu i Mavrovo u Makedoniji).

Međutim, kosovski Nacionalni park „Šara“ (osnovan 1986. god.), još se ne prostire do teritorije Opštine Dragaš. Razvojni Program Ujedinjenih Nacija (UNDP), uz pomoć Vlade Finske, podržava Vladu Kosova i Opštinu Dragaš u procesu uključivanja dijela teritorije opštine Dragaš u Nacionalni park „Šara“ u površini od 22 000 ha. Za vrijeme izrade naučnog rada, Vlada Kosova je donijela odluku o proširenju parka. Prema trenutnom stanju, dio teritorije Gore treba biti obuhvaćen Nacionalnim parkom „Šara“.

ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

Postojeće privredno stanje Gore je po mnogim pokazateljima zabrinjavajuće, a u zadnje vrijeme mnogo ulažu se naponi za oživljavanje ovog područja. To je posljedica dosadašnjeg negativnog trenda razvoja koji su ograničavali i otežavali brojni naprijed izloženi limitirajući faktori. Dragaš kao opština je uvijek bio među najnerazvijenim opštinama u Srbiji, pa i na Kosovu. Njen nacionalni dohodak *per capita* je u toku 1989. godine bio sedam puta manji od istog u Srbiji [1, str. 212]. Također, stopa nezaposlenosti u regiji Gora iznosi više od 85%, što je također, jasan pokazatelj da ova regija spada u red nedovoljno razvijenih područja.

Od privrednih djelatnosti najrazvijenija je trgovina, zatim poljoprivreda (stočarstvo), i ugostiteljstvo, a u zadnje vrijeme mnogo se ulažu naponi za oživljavanje turizma i obezbjeđuju se uslovi za nesmetano oživljavanje ove privredne grane. Što se tiče finansijskog sektora nije dovoljno razvijen. Na opštinskom nivou trenutno egzistiraju filijale triju banaka i to: Poslovna Banka (BpB), ProCredit Banka i Raiffeisen Banka. Poljoprivreda i stočarstvo sa ekološkim proizvodima imaju potencijal za ekonomski razvoj, ali su ove grane izgubile svoj značaj kroz deagrarizaciju sela, napuštanje posjeda, zbog nedovoljne primjene modernih tehnologija, starenja domaćinstava, učestalih krađa stoke, smanjenja proizvodnje, nepostojanja tržišta i nedovoljne svijesti stanovništva o investiranju u ovim granama. Turistička privreda se nije razvijala u skladu sa potencijalima koje raspolaže ovo područje, a u posljednjoj deceniji investira se u rekonstrukciju i proširenje receptivnih kapaciteta, koji će omogućiti turističku ponudu.

PRIRODNI POTENCIJAL I TURISTIČKA PONUDA REGIJE GORA

U Gori postoje izvanredni prirodni i antropogeni uslovi za organizovanje raznovrsne turističke ponude i razvijanje raznih vidova turizma. Turistička privreda u Gori u dosadašnjem periodu nije se razvijala u skladu sa raspoloživim prirodnim i ljudskim resursima.

Geografski položaj, teren/reljef, klima, hidrografija, flora i fauna su najvrijednija bogatstva regiona Gora. Sve to predstavlja idealan preduslov za razvijeni turizam ovoga područja. U stvari, kada se turizam kao profitabilna privredna grana počeo razvijati na Kosovu, Dragaš je bio zapostavljen i skoro ništa nije ulagano u ovoj oblasti. Sada se preduzimaju sve moguće mjere za oživljavanje ove vrste privredne djelatnosti na ovom području. Stoljetne šume na Koritniku, raskošne livade i beskrajni pašnjaci prepuni raznovrsnim cvijećem, ljekovitim biljem, rijetkim vrstama divljači su samo neke zanimljivosti ovog regiona. Nerazvijeni planinski masiv Šar-planine je idealan za neprocjenjivu avanturu u prirodi [10, str. 37]. Relativno visoke količine padavina i vododržljive stijene uslovljavaju pojavu guste riječne mreže i bogatstvo u izvorima i površinskim vodama. Veliki broj izvora i potočića sa hladnom i bistrom vodom su poseban kolorit ovog predjela. Analiza prirodnih i antropogenih potencijala ukazuje da u Gori postoje izvanredno povoljni uslovi za razvoj turizma i organizovanje raznovrsne turističke ponude i zadovoljavanje heterogenih potreba savremenih turista. Prema tome, stvaranje kompleksne, savremene i moderno organizovane i adekvatno locirane receptivne osnove, turizam može postati bitna solucija privrednog i socijalnog razvoja ovog dijela Šar-planine. Turistička destinacija Gore sa svojim proizvodima za sada pruža uslove za zadovoljavanje pretežno rekreativnih i kulturnih potreba turista. Glavno obilježje ovdašnjem turističkom proizvodu daju prirodne turističke atrakcije.

Među njima se ističu:

- planine koje imaju nadmorsku visinu iznad 2000 metara, kao što su: Vraca, Rudoka, Čulje, Kačina glava, Koritnik, Oblo, Bajrak, Abdaf, Krastaec, Crni Vrh i dr., sa prostranim pašnjacima, lovnom faunom, prirodnim ljepotama i izuzetnim reljefnim i florističkim diverzitetom;
- pogodni klimatski uslovi za razvoj više oblika turizma: zimskog, ljetnjeg, manifestacionog, lovačkog i ribolovačkog, ekskurzivnog i dr.;
- hidrografski potencijali (rijeke, izvori i jezera).

Za kulturni turizam najveće atrakcije predstavljaju slikoviti ruralni pejzaži, etnografski elementi, folklorni festivali i sakralni objekti.

Ljeti se turisti u Gori mogu prepustiti bliskom dodiru sa prirodom kroz organizovana pešačenja, rekreaciju, izlete, lov, ribolov i obilazak brojnih kulturno-historijskih spomenika ove regije. Turističko-rekreativni centar „Arxhena“ i hotel „Meka“ tokom cijele godine otvorene su za organizovanje seminara, simpozijuma, naučnih skupova i dr.

KULTURNA BAŠTINA GORE

Kultura kao duhovna i fizička vrijednost svakog naroda u Gori je prošla kroz različite faze. Kompletan kultura Gore naslanja se na islamsku kulturu i civilizaciju kao i primjese srodnih islamskih naroda, te konačno i na ostale paganske elemente iz davne prošlosti.

Osnovne karakteristike kulturnog naslijeđa regije Gora ogledaju se u sljedećem:

- proizvod je lokalnog, odnosno autohtonog neimarstva, te sadrži određene specifičnosti po kojima se razlikuje od kulturnih naslijeđa drugih krajeva, npr. Prizrena.
- održava prisustvo različitih civilizacija i etničkih zajednica, ali sa dominacijom tursko-istočnjačkih uticaja,
- najveći dio tog naslijeđa nije sačuvan u svom autentičnom obliku, što umanjuje njegove vrijednosti.

Glavne svečanosti koje bi mogle da se iskoriste, ne samo da privuku turiste nego i da pomognu zaštititi kulturnog naslijeđa, su: sakralni objekti, nošnja [3], svadbeni običaji, festivali (Đurđevdan, Prolječni dan i dr.), pehlivani, konjske trke, šarplaninci i dr..

VIZIJA TURIZMA REGIJE GORE

Vizija razvoja turizma Gore treba da se ogleda u sljedećem:

- Kroz adekvatno korištenja raspoloživih prirodnih potencijala, koje neće ugroziti kvalitet životne sredine, povećati bogatstvo i stvoriti bolje uslove za poboljšanje životnog standarda stanovništva;
- transformacijom privrede, kroz razvoj turizma, poljoprivrede i drugih djelatnosti, omogućiti brži ekonomski i društveni razvoj;
- razvojem turizma povećati komunikativnost, ekonomski i kulturni napredak lokalnog stanovništva;
- voditi računa da razvoj ne ugrozi ekološko stanje životne i prirodne sredine;
- stvoriti uslove za kvalitetnije obrazovanje i zapošljavanje mladih ljudi.¹

PRAVCI RAZVOJA TURIZMA

Turizam kao nova privredna grana koja se tek budi na prostoru Gore, mora aktivno i konceptualno osmisliti njen budući razvoj. S obzirom da se na opštinskom nivou ulažu napor u razvoj ove privredne grane i dalje se očekuje velika podrška od strane UNDP-a, tako da Dragaš postane turistička destinacija koja će se nositi sa turističkim destinacijama u okruženju (Brezovica i Mavrovo), te da opština izađe iz aktuelne krize i postane održiva i likvidna.

Da bi strategija bila ispunjena potrebno je:

- otkloniti opšte nepovjerenje u nelikvidnost poslovanja privrednih subjekata na ovom području, posebno turističko-ugostiteljskih, poljoprivrednih, industrijskih i dr.;
- ubijediti potencijalno zainteresovane investitore za ulaganje na ovom području;
- objektivno izmjeriti vrijednost raspoloživih resursa za razvoj turizma i predočiti kvantitativne pokazatelje ekonomskog razvoja područja [6, str.159];

¹ Autor je u fazi izrede Strategije razvoja turizma opštine Dragaš učestvovao na panelu održanom septembra mjeseca 2011. god., u Ulcinu, te insistirao da se uzmu u obzir prijedlozi koje je iznio, kako bi pomogao radionici da dođe do efikasnih vizija.

- obezbjediti adekvatnu infra i suprastrukturnu opremljenost koja će omogućiti turističku funkcionalnost prostora tokom cijele godine;
- ambijentalnom oblikovanju turističkih zona, maksimalno poštovati autentične prirodne i kulturne vrijednosti i tradiciju ovog područja;
- oživjeti ruralne zone i uključiti ih u savremene tokove razvoja, zaustaviti proces iseljavanja i demografskog starenja sela, zaštititi i unaprijediti životnu sredinu i dati doprinos podizanju standarda i kvaliteta života domicilnog stanovništva;
- ostvariti svestranu međuzavisnost sa poljoprivredom, domaćom radinošću, malom privredom [2, str. 198], kulturom i drugim turizmom komplementarnim djelatnostima s ciljem racionalnog korišćenja prirode.

SWOT ANALIZA RAZVOJA TURIZMA I PRIVREDE UOPŠTE

SWOT analiza prednosti, nedostataka, opasnosti i šansi za održivi razvoj na ovom području i opštini je nezaobilazna pri utvrđivanju strategije tog razvoja. Pored internih faktora (prirodnih, kulturnih, privredni i ljudski potencijali), na razvoj turizma utiču i eksterni faktori ili faktori iz okruženja, kao što su smanjenje ili gubitak domaćeg i stranog tržišta, globalna finansijska kriza, protekcionizam, preusmjeravanje robne i turističke tražnje u druge destinacije, kupovna moć stanovništva i dr. Na osnovu SWOT analize, data je ocjena mogućnosti održivog razvoja u opštini Dragaš sa gledišta integralnog pristupa za čitavo područje opštine.

Tabela 1. SWOT analiza

PRILIKE	OPASNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Ekološki zdrava sredina, - Geografski položaj, - Divlja priroda očuvana u znatnom dijelu područja, - Neponovljive estetske vrijednosti planinskog pejzaža, - Graničenje područja sa dvije susjedne države, međugranična saradnja, - Unapređenje školskog obrazovnog sistema i sistema osposobljavanja za potrebe turizma, - Nastavak integracionih procesa sa Evropskom unijom, - Rastuća međunarodna tražnja za turizmom koji je orijentisan na prirodu, - Značajni ali nedovoljno iskorišćeni potencijali za razvoj turizma, poljoprivrede i stočarstva, - Povoljni uslovi za proizvodnju ekološki zdrave hrane, - Povećanje broja smeštajnih kapaciteta- 	<ul style="list-style-type: none"> - Emigracija stanovništva, - Nerazvijena komunalna i turistička infrastruktura, - Posljedice svjetske finansijske i ekonomske krize, - Zatvorenost područja i dosta izražena saobraćajna izolovanost sela, - Skromno tržište turističke tražnje u susjednim zemljama zbog njihove nedovoljne razvijenosti, - Ekološko zagađenje, ekološki problemi i opasnost od ekološke katastrofe, - Uticaj klimatskih promjena, posebno na poljoprivredu i turizam, - Nedostatak smještajnih kapaciteta za masovni turizam, - Previsoke cijene usluga u odnosu na standard, - Neobjektivna turistička propaganda, - Nepostojanje svesti građana o razvoju ovog područja,

<ul style="list-style-type: none"> - hotela, motela, apartmana, - Kreiranje i realizacija turističkih programa za cjelogodišnji odmor, - Realizacija turističkih programa za zadovoljavanje rekreativnih potreba u prirodi za tematske sadržaje, - Razvoj programa za klimatsko liječenje na planinama i šumskom ekosistemu, - Prezentacija programa na bazi tradicije, kulture i historije, - Modernizacija postojećih i izgradnja novih puteva, - Razvoj komplementarnog turizma planina-more, grad-planina. 	<ul style="list-style-type: none"> - Orijentacija na jednosezonski turizam i jedan vid ponude, - Napuštanje poljoprivredne proizvodnje i stočarstva na selu, - Učestalost krađa stoke, - Česti prekidi saobraćaja usljed zimske sezone, zbog sniježnih nanosa i neredovnog čišćenja, - Ekspanzija divlje gradnje i njeno nesprečavanje, - Nepovoljan ambijent za investitore.
---	---

ZAKLJUČAK

Suština vizije razvoja turizma u regionu Gora treba se sastojiti se u sljedećem:

- Kroz adekvatno korišćenje raspoloživih prirodnih potencijala koji neće ugroziti kvalitet životne sredine povećati bogatstvo i stvoriti bolje uslove za poboljšanje životnog standarda stanovništva;
- Transformacijom privrede, kroz razvoj turizma, poljoprivrede (stočarstva) i drugih djelatnosti omogućiti brži ekonomski i društveni razvoj;
- Razvojem turizma povećati komunikativnost, ekonomski i kulturni napredak lokalnog stanovništva;
- Voditi računa da razvoj turizma ne ugrozi ekološko stanje životne i prirodne sredine;
- Stvoriti uslove za kvalitetnije obrazovanje i zapošljavanje mladih ljudi.

Uprkos izazovima sa kojima se Gora suočava, regija ima ogroman turistički potencijal koji proističe iz prirodnih karakteristika, seoskog života i kulturnih različitosti. Strategija prirodnog turizma koja naglašava veze između prirode i ruralnog planinskog gostoprimstva pruža ne samo najkonkurentniju turističku ponudu kojom Dragaš raspolaže, nego isto tako nadograđuje prirodne vrijednosti regiona koje će pomoći smanjenju troškova ulaganja. Regija Gora je neistraženo područje ispunjeno mogućnostima za razvoja turizma.

Turizam i poljoprivreda (stočarstvo), treba da prednjače u ukupnom ekonomskom razvoju područja i da omoguće veće zapošljavanje, bolju valorizaciju raspoloživih resursa, revitalizaciju sela, poboljšanje standarda, uslova života i rada stanovništva, povećanje društvene radinosti građana.

BIBLIOGRAFIJA

1. Adamović J., i Đoković V. (1997), *Geografski institut „Jovan Cvijić“ SANU*, Beograd.

2. Ćukić D. (1997), Priština, *Karakteristike razvoja turizma*, Šarplaninske župe Gora, Opolje i Sredska, SANU, Geografski institut „Jovan Cvijić“, Knjiga 40/III, Beograd.
3. Çoruhlu T. (2007), *Gora- halk sanatları*, Istanbul.
4. ECNC-European Centar for Nature Conservation. (2011), *Lokalni Plan Delovanja Biodiverziteta Opštine Dragaš 2011-2015*, Dragaš.
5. *Feasibility Study on establishing a transboundary protected area Shar/Šarplanina – Korab – Dešat*. UNEP Vienna – ISCC, 2010.
6. Vujić T. (2009), *Planiranje marketing aktivnosti turističke destinacije*, Turizam i hotelijerstvo; Beograd.
7. Lutovac M. (1948), *Gora i Opolje-Antropogeografska proučavanja*, Srpski etnografski zbornik, knj. LXIX 35, Beograd.
8. Mastilović M. (1990), *Geografski Atlas za osnovne i srednje škole*, Zavod za kartografiju, Geokarta, Beograd.
9. Nacrt prostornog plana NP Šar-planina (2009), Institut za prostorno planiranje, MŽSPP, Priština.
10. Neiman M. (2010), *Vodič za neotkrivenu lepotu*: UNDP Kosovo – Dragaš.
11. Nikolić S. (1994), *O problemima razgraničenja Republike Srbije i BJRMakedonije na prostoru Šar planine*, Zbornik radova Vojnogeografskog institute, Beograd.
12. Opštinska kancelarija za povratak (2010), opštine Dragaš.
13. *Report on the State of Nature 2008-2009*, KEPA, Priština, 2010.

RESUME

The paper discusses the region of Gora, which is located between the borders of Kosovo, Albania and Macedonia, while special emphasis is placed on the analysis of the Kosovo part of Gora. The mentioned section has an area of 309.6 km² and 14.000 inhabitants (2011), with varying demographics and a population density of 45 inhabitants per km² and 17 settlements. It occupies the south side of Shar Mountain and is located at an altitude of 750 to 2600 m. The administrative center of this region is the small town of Dragash, which administratively and politically connects the region Gora with the region of Upper Opolje, which together make up the municipality of Dragash. The area of Gora is characterized by high biodiversity richness and diversity of forest, grassland, river and other ecosystems. The area is included in the national park "Shara". The current economic situation of Gora, according to many indicators, is worrying. The unemployment rate in the region of Gora is more than 85%, which is also a clear indication that the region belongs to the group of underdeveloped areas, and more recently, efforts have been made to revive the area. The most developed economic activity is trade, then agriculture (livestock), catering, and more recently efforts have been made to revive tourism and other economic sectors. In Gora, there are extraordinary natural and anthropogenic conditions for organizing various tourism and developing various types of tourism. The whole culture is adjacent to Islamic culture and civilization as well as the related impurities Islamic nations, and finally to other pagan elements from the ancient past. Based on the SWOT analysis, opportunities are presented for a sustainable development in the municipality of Dragash from the viewpoint of the entire territory of the municipality. Despite the challenges faced in Gora, the region has an enormous tourism potential that derives from the natural characteristics of

rural life and cultural diversity. The strategy of nature tourism that emphasizes the connection between nature and rural mountain hospitality provides the most competitive tourist offer of Gora, which has, but also builds on the natural values of the region that will help reduce the investment cost. Gora region is an unexplored territory filled with opportunities for tourism development. Tourism and agriculture (livestock), should pave the way in the overall economic development of the area and provide more employment, better evaluation of available resources, the revitalization of villages, improving standards of living and working conditions of the population.